

přínosná. Pro orientaci čtenáře by byl žádoucí věcný rejstřík, zejména z toho důvodu, že jednotlivé psychologické směry nejsou probírány systematicky po sobě. Knihu lze doporučit k hlubšímu studiu všem, kdo se zajímají o psychologické, pedagogické, filozofické a sociologické aspekty tvořivého myšlení a tvořivé činnosti člověka.

Bohumír Chalupa

F. Kliz, H. Sydow (Hrsg.): Zur Psychologie des Gedächtnisses, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1977, 244 str.

Referovaná publikace vznikla původně jako materiál, připravený sekci obecné psychologie Psychologické společnosti NDR pro letní školu. Zahrnuje kromě předmluvy 10 příspěvků, jejichž cílem je poukázat zejména na vývoj zkoumání paměti v posledních 20 letech, který zaznamenal značný vzestup. Důraz byl kladen na teoretické problémy, na metody a na podněty z jiných oblastí pro psychologii. Autoři jsou známi jednak svou experimentální prací na úseku paměti, jednak působí jako vysokoškolské učitelé.

Těžiště příspěvků spočívá v kognitivní oblasti, dotýká se procesů myšlení a učení, porozumění řeči aj. Velmi podnětné se ukazují výzkumy z oblasti neurofyziologie a biochemie. Aplikaci aspekty jsou sledovány v oblasti psychologie práce a inženýrské psychologie a v oblasti psychodiagnostiky.

H. J. Lander se zabývá v úvodní stati přístupy, metodami a výsledky klasické experimentální psychologie paměti. Zvláštní pozornost věnuje asociačnímu principu, z něhož vycházela Ebbinghausova monografie o paměti. Ebbinghaus předpokládal jeho uplatnění nejenom u bezesmyslných slabik, jimiž se především zabýval, ale i u jiných obsahů s ohledem na další modifikace vznikající v důsledku významových souvislostí, porozumění smyslu apod. Zatímco Ebbinghaus soudil, že zapomínání se děje postupným uvolněním asociačních vazeb, teorie interference vychází z asociačního útlumu reprodukčních tendencí. Dalším jevem, který byl zkoumán ve starším období, byl tzv. efekt izolace (Köhler, Koffka, von Restorff aj.). Záleží v tom, že izolované podněty jsou lépe reprodukovány, než podněty, začleněné do určitého celku. Předpokládalo se, že podobné stopy se navzájem asimilují, splývají a tudíž ztrácejí svůj individuální charakter. Současná psychologie paměti by měla přispět i k objasnění těchto starších nálezů.

H. Hagendorf referuje o metodice experimentálního výzkumu paměti. Charakterisuje průběh pamětního experimentu, jeho podmínky a způsob kontroly, možnosti variace, formy instrukce, způsob osvojování materiálu, fázi jeho podržení a způsob vybavování (volná a vázaná reprodukce, znovupoznání), využívání paměti v kognitivních procesech (rekonstrukce šachových postavení, různé formy úsudků apod.).

P. Petzold probírá ve svém příspěvku matematické modely paměti. Rozlišuje 3 modely:

1. model síly paměti,
2. stavové modely teorie učení,
3. multiprocesuální model.

Prvý model navazuje na psychofysiku. Stavové modely teorie učení vycházejí z matematické teorie učení, předpokládají, že učící se systém je vždy v nějakém stavu z konečného množství existujících stavů. Multiprocesuální model navazuje na předchozí, zabývá se přechodem z krátkodobé do dlouhodobé paměti, rozdíl je v tom, že položka může být skladována v obou druzích paměti.

Stať F. Klixe je věnována strukturálním a funkčním komponentám paměti. Vnější fyzikální procesy mohou ovlivnit vnitřní mikrostrukturu organismu. To je základem paměti, která je zodpovědná za specifické odpovědi na identické události.

Z funkčního hlediska se dnes rozlišují 3 typy:

1. ultrakrátkodobá paměť (UKP) čili senzorický sklad,
2. krátkodobá paměť (KP), krátkodobý sklad,
3. dlouhodobá paměť (DP), dlouhodobý sklad.

Autor popisuje na základě literatury provedené pokusy, které měly objasnit funkci těchto typů paměti počínaje klasickými již pokusy Sperlingovými (1959).

J. Hofmann popisuje experimenty a hypotézy, používané k výzkumu kódování a skladování verbálních položek v lidské paměti. Ukazuje se složitá podmíněnost těchto procesů v závislosti na úloze, sémantické souvislosti, pojmovém obsahu aj. Pod jakým kódem bude slovo vyhledáváno v paměti, záleží na aktuálních podmínkách procesu vybavování.

H. Sydow se zabývá pamětními úkoly v komplexních kognitivních procesech. Strukturálním učením rozumí autor postupné přejímání elementárních souborů událostí, identifikaci jejich strukturálních vlastností na způsob kroků a využití těchto poznatků v predikci a přiřazování událostí. V literatuře byly zkoumány zejména takové pamětní struktury, které umožňují algoritmický popis sledu událostí (například při poznávání sekvence čísel nebo písmen v serii ap.).

Jiným příkladem může být tvoření pojmů, zakládajících se na klasifikaci daného souboru objektů do dílčích kategorií. Paměť má v těchto procesech značnou úlohu, neboť umožňuje tvoření adekvátních hypotéz. Konečně jsou pamětní procesy neoddělitelnou součástí řešení problémů.

M. Bierwisch studoval vztah mezi pamětí a řečí. Jde o otázky psycholinguistiky a psychologie paměti. Přirozená řeč a lidská paměť jsou dvě rozsáhlé, komplexní a navzájem související oblasti. Experimentální psycholinguistika se zabývá též otázkami znovupoznání a reprodukce. Epizodická paměť registruje události v čase, sémantická paměť je nutná pro osvojení si jazyka. V této otázce existuje rozsáhlá literatura.

Významem analýzy pamětních procesů pro psychologii práce a inženýrskou psychologii se zabývá W. Hacker v souvislosti s psychickou regulací činnosti. Rozlišuje generativní a mnesticke složky pracovních činností. Klasická jednonanálová hypotéza přenosu informace se jeví jako překonaná. V pracovním procesu se uplatňují současně požadavky na příjem, zpracování a uchování informací v paměti. Zvláštní pozornost je autorem věnována vnitřním modelům jako pamětním reprezentacím, regulujícím činnost, dále skladování a produkování akčních programů. Závěrem je pojednáno o pamětních aspektech v psychodiagnostice v psychologii práce.

J. Guthke analyzuje vztah mezi pamětí a inteligencí. Dochází k závěru, že mezi oběma existuje překrývání. Pokud jde o dimenze paměti, opírá se o výsledky faktorových analýz, podle nichž homogenní faktor paměti zřejmě neexistuje, i když nelze pochybovat o obecné funkci paměti, projevující se v různých konkrétních formách. Paměť je ovlivňována i mimokognitivními procesy, zejména pozorností, motivací, zaměřením aj.

R. Sinz ve svém příspěvku podává přehled nejnovějších výzkumů, týkajících se neurofyziologických a biochemických korelátů paměti.

Každá stať je opatřena samostatným soupisem literatury.

Souhrnně lze říci, že referovaný sborník podává přehled o velkém počtu nových výzkumů pamětních procesů, o metodice zkoumání a o modelování paměti. Vysoce převažuje anglosaská literatura, s několika málo výjimkami chybí odkazy na základní monografie a časopisecké články sovětských autorů, kteří řeší problematiku paměti a učení. Jde o užitečnou publikaci zejména pro postgraduální studium, vyžaduje si však doplnění dalšími prameny.

Bohumír Chalupa

- D. Wendt, Ch. Vlek (edit.): **Utility, probability and human decision making.** D. Reidel Publishing Company, Dordrecht — Holland/Boston — U. S. A., 1975, p. 418.

Reidelovo nakladatelství vydalo za posledních dvacet let téměř sto monografií, které mají značný význam pro metodologii společenských věd, na Západě tradičně označovaných jako behaviorální vědy. Některé z těchto publikací jsou pozoruhodné pro možnost konfrontace s výsledky našich a sovětských autorů v oblasti pravděpodobnostního myšlení a rozhodovacích procesů.

Tento svazek je sborníkem sdělení z mezinárodní interdisciplinární konference badatelů v této problematice, která se konala v Římě 1973; obsahuje příspěvky, které